

Η ταυτότητά μας και η πολιτιστική μας υπερδύναμη

(Σε ασύνδετο σχήμα)

Είναι άλλο πράγμα η εθνική ταυτότητα ενός λαού και άλλο η πολιπτική του ταυτότητα. Την εθνική ταυτότητα τη συγκροτούν: η κοινή γλώσσα, η κοινή ή η επικρατούσα θρησκεία, οι κοινές παραδόσεις, κοινά ήθη και έθιμα, ίσως και κάποιος ξεχωριστός χαρακτήρας συμπεριφοράς και νοοτροπίας. Η πολιτιστική ταυτότητα δεν εξαντλείται στα εθνικά χαρακτηριστικά. Είναι ο ευρύτερος κοινός τόπος του βίου, με τον οποίο οργανώνουμε τις καθημερινές μας ανάγκες, θεσπίζουμε κανονιστικές αρχές, κάνουμε την πολιτική τέχνη επάγγελμα, συναλλασσόμαστε οικονομικά, ψυχαγωγούμαστε, ερωτευόμαστε, χτίζουμε και διακοσμούμε τα σπίτια μας.

Γράφει ο
Βύρων Τομάζος
Μηχανολόγος, Αποφοίτος Πολυτεχνείου Μονάχου e-mail: btomazos@gmail.com

Το θέμα της ταυτότητας με έχει απασχολήσει πολύ γιατί από τα 18 μου, το 1955, βρέθηκα στη δυτική Ευρώπη για σπουδές. Αυτό απασχολούσε και γενικά όλους εμάς που σπουδάζαμε εκεί. Είμασταν συγκεχυμένοι, με χαμηλό βιοτικό επίπεδο κυρίως λόγω του δεύτερου παγκοσμίου και ειδικά του εμφυλίου πολέμου, λίγο υπερδεδειμένοι, ειδικά εμείς οι Έλληνες, γιατί μας συνδύαζαν με τους αρχαίους Έλληνες μιας και ήταν πολύ διαδεδομένη η κλασσική μόρφωση, κορμός της οποίας ήταν η αρχαία ελληνική.

Ειδικά όσοι Γερμανοί είχαν βγάλει ανθρωπιστικά, κλασσικά γυμνάσια (Humanistische Schule) είχαν μεράκι να μιλήσουν μαζί μας την ελληνική γλώσσα, την οποία μάθαιναν με ερασιμακή προφορά. Το πνεύμα της εποχής τότε ήταν ακαδημαϊκό, ειδικά για αυτούς τους λίγους που είχαν την ευκαιρία να σπουδάσουν. Διότι σε ποσοστό, πολύ λίγος κόσμος σπούδαζε τότε.

Παρόλο που είχα τεχνικό προσανατολισμό για το Πολυτεχνείο εντούτοις μου άρεσαν πάρα πολύ οι κλασσικές σπουδές και έτσι είχα αρκετές γνώσεις για συζητήσεις και για αντιπαράθεσεις με τους Γερμανούς και Αυστριακούς συμφοιτητές μου.

Σ’ αυτό το άρθρο μου αντλώ πέραν από τις εμπειρίες μου σχετικά με την ταυτότητα και ορισμένα από τα άρθρα του καθηγητή Χρήστου Γιανναρά, τον οποίο εκτιμώ πολύ. Μάλιστα είχα μία σοβαρή αντιπαράθεση με έναν βοηθό καθηγητή με ναζιστικές τάσεις ο οποίος διδασκε παραστατική γεωμετρία. Εγώ δεν ήμουν καλός στο σχέδιο. Αρκετά καλός στα άλλα όλα. Στο σχεδιαστήριο που μας έκανε μάθημα μπροστά σε όλους τους συμφοιτητές έρχεται και μου λέει:

- Εσύ και εσείς οι νεοέλληνες δεν έχετε vorstellungsmoedgen (δυνατότητα παρουσίασης/παραστάσεως). Του λέω πώς μπορείτε εσείς να κρίνετε έναν λαό και ειδικά τον ελληνικό λαό που έχουμε απράνταχτες αποδείξεις ότι είμαστε απογόνοι τους με κορυφωμα την απόδειξη της γλώσσας μας που είναι τουλάχιστον 50% όμοια με την αρχαία ελληνική. Αλλά για να σας αποδείξω πόσο λανθασμένος είσαστε εγώ θα σας πω μία άσκηση της γεωμετρίας. Δε θα επιμείνω να μου πείτε τη λύση της απλώς να μου την επαναλάβετε.

Στο μυαλό μου είχα τις ασκήσεις των Ιησουιτών αυτές που έπαιρνε μέχρι και ένα χρόνο 50-60 Ιησουίτες να τις λύσουν στα μοναστήρια και είχαν 3-4 παράλληλες μεταφορές. Αν δεν τις ήξερες δε μπορούσες να τις λύσεις. Εμείς τις μαθαίναμε γιατί τις έβριζαν στις εισαγωγικές στο πολυτεχνείο. Κοκκίνισε και μου λέει βγες έξω, και έτσι ήταν αδύνατο να περάσω το μάθημά του.

Πήγα στο Μόναχο και έκανα εγγραφή και γύρισα και ζήτησα από τον καθηγητή να με εξετάσει. Μου κόστισε έξι μήνες και δυσκολόβγαλτα χρήματα. Δε το μετάνιωσα καθόλου και μου έγινε και μάθημα στη ζωή. Κάπου κάπου το keep my mouth shut. Να κρατάω το στόμα μου κλειστό.

Πάντα πίστευα στην ελληνική μας ταυτότητα και ότι έχουμε, παρόλα τα καλά μας, και πολλά καλά. Και δεν δεχόμουνα να τραυματίζουν ή να προσβάλλουν την ελληνική μας ταυτότητα. Ούτε αι-

σθάνθηκα ποτέ μειονεκτικά. Θα έλεγα ότι εμείς υπερέχουμε σε αρκετά πράγματα.

Πάντα έλεγα στους δυτικοευρωπαίους ότι εσείς έχετε αρκετά καλά. Είσαστε ελεύθεροι για αιώνες. Εμείς φάγαμε την τουρκική υποδούλωση, και παρ’ όλ’ αυτά έχετε και εσείς να μάθετε αρκετά από εμάς τους νέους Έλληνες. Π.χ. έχουμε βρει καλύτερο νόημα στη ζωή, με επίκεντρο ακόμα την οικογένεια (π.χ. η σύνταξη του παππού μοιράζεται στα παιδιά και εγγόνια ενώ τα παιδιά που μένουν στη Γερμανία με τους γονείς τους, πληρώνουν ανάλογα τα κοινόχρηστα) και το φιλότιμο για το οποίο εσείς δεν έχετε ούτε καν όμοια λέξη.

Κατά βάση μας παραδέχονται γιατί στο εξωτερικό τουλάχιστον είμαστε από τους πρώτους. Όπως λένε ότι από μικρό και από μεθυσμένο μαθαίνεις την αλήθεια έτσι και ο πρόεδρος της Πολιθεθνικής που δούλευα, εγώίσταρος, τον πήγα σε ένα ελληνικό εστιατόριο στη Νέα Υόρκη με μουσική κτλ. μείναμε μέχρι αργά και μου είπε : *Byron I will never forget that day. You taught me the meaning of life. Και σε φιλικό τόνο. You god damn Greeks you know how to enjoy life.* (Βύρωνα δε θα ξεχάσω αυτή τη μέρα. Μου έδειξε το νόημα της ζωής. Εσείς οι «αναθεματισμένοι» Έλληνες ξέρετε να χαίρεστε τη ζωή).

Κλείσαμε μια μεγάλη δουλειά στη Γερμανία που την είχε απόλυτη ανάγκη το εργοστάσιο. Με καλούν, λοιπόν, οι Γερμανοί για gala diner. Και από ευγένεια τους είπα εντάξει αύριο θα σας καλέσω και εγώ. Μου λέει ο διευθύνων σύμβουλος να πάμε στο πιο καλό εστιατόριο της περιοχής στο οποίο ήξερε τον ιδιοκτήτη και ήταν Έλληνας. Ήταν από τα ακριβότερα της πόλης. Του λέω εντάξει οι Γερμανοί ψοφούν για το τζάμπα. Φέρνουν όλοι τις γυναίκες τους κάπου 25 άτομα. Λέω Βύρωνα την πάτησες. Θα μουβάλουν μεγάλο φέσι. Η δουλειά πολύ καλή, ολόκληρος ο εξοπλισμός ενός πλοίου επαναλαμβανόμενος γιατί ο πρώτος κήκη στο καράβι που τον μετέφερε και η ασφάλεια είχε δώσει το οκ για πληρωμή και για επανάληψη της παραγγελίας...

Πάμε λοιπόν στο εστιατόριο και αρχίζουμε να παραγγέλλουμε καλά κρασιά και αυτοί όπως είπα στο τζάμπα πίνουν το καταπέτασμα μεγάλη παρέα έρχεται ο ιδιοκτήτης ένα παιδί γύρω στα 35 από την Πελοπόννησο του πιάνω κουβέντα κάθετα μαζί μου λέει να κεράσω κι εγώ φέρνει, λοιπόν, σαμπάνιες ελληνική μουσική είχαν φύγει όλοι οι πελάτες και έμεινε μόνο η παρέα μας μέχρι τις δύο, χρόνος ρεκόρ για γερμανικό εστιατόριο. Οι Γερμανοί είχαν μεγάλη επιθυμία να δουν το λογαριασμό, δεδομένο ότι ο καθένας από αυτούς πληρώνει τα δικά του. Μέχρι του σημείου να λένε εγώ έφαγα το 1/3 της σαλάτας. Τελικά ρωτώ την κοπέλα να φέρει τον λογαριασμό και ο λογαριασμός δεν ερχότανε. Έρχεται το αφεντικό και λέει : *απόψε πέρασα πολύ ωραία. Ο λογαριασμός μένει στο μαγαζί.* Τότε έβγαλα λόγο εγώ στα γερμανικά και είπα ότι εμείς οι Έλληνες έχουμε αυτά κι αυτά κι αυτά και οι Γερμανοί όλοι έμειναν άφωνοι. Εγώ όλο περηφάνια και ευγενική αντεκδίκηση τους περιέγραφα τα περι της ταυτότητάς μας...

Η Ελλάδα παράγει αδιάκοπα υψηλότεατη ποίηση τροφοδοτεί με κορυφαία αναστήματα τη διεθνή μουσική αγορά έχει, όπως έχω ξαναγράψει, τον μεγαλύτερο αριθμό πανεπιστημιακών και διανοουμένων στα επιστημονικά διεθνή κέντρα, καθώς και περίπου 3.800 καθηγητές στην Αμερική. Επιπλέον, διαθέτει αστραφετήρ αυτό-ειρωνεία, σκώμμα και χιούμορ.

Η πολιτική γελοιογραφία στην Ελλάδα είναι η δυνατότερη πτυχή του πολιτικού γίννεσθαι π.χ. ο **Κυρ**. Έχουμε αναρίθμητα θέατρα σε πολλαπλάσιο αριθμό από τη δυτική Ευρώπη αναλογικά, συν τις αρχαίες τραγωδίες μας.

Τελικά πού ανήκουμε ;

Δεν επιτρέπεται να τίθεται τέτοιο ερώτημα. Τουλάχιστον αυτή η διαφορά ήταν και είναι φανερή. **Ούτε με τη δύση ταυιζόμαστε ούτε με την Ανατολή. Είμαστε στο σταυροδρόμι και αυτό είναι το ιστορικό και γεωγραφικό μας προνόμιο.**

Η ταυτότητα μας ανακαλύσσε πάντοτε την ετερότητά μας και

ως προς την Ανατολή και ως προς τη Δύση. Αντλούσαμε από τη Δύση κι αφομοιώναμε.

Στη σημερινή κρίση που περνάμε αν ξαναβρίσκαμε την ετερότητά μας ο ρόλος μας σ’ αυτό το κρίσιμο σταυροδρόμι θα ήταν εποικοδομητικός και καιρίος.

Κι όμως έχουμε τα κακά μας. Έχουμε την κρατική μας κακοδαιμονία. Έχουμε όμως την παρατεινόμενη αντιπαλότητα κράτους και κοινωνίας. Το ελλαδικό κράτος είναι ξένο άσχετα με τις ανάγκες, την ιδιαιτερότητα, τις δυνατότητες της ελληνικής κοινωνίας. Δομές, θεσμοί, οργάνωση, συστήματα δε γεννήθηκαν από τις δικές μας ανάγκες. Μας τα επέβαλε εισαγόμενα η Βαυαροκρατία και τα συντηρεί η αφελληνισμένη και ανιάτα μεταπρακτική πολιτική ηγεσία και τώρα το επίσης ξενόφερτο American style of life.

Βέβαια στο ρουσφέτι, στο λάδωμα, στην ανικανότητα των πολιτικών, το συνδικαλιστικό που λειτουργεί σαν τροχοπέδη σε κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια, σ’ αυτά έχουμε τα σκήπτρα εν συγκρίσει με την υπόλοιπη Ευρώπη. Ειδικά τώρα στην κρίση παλεύουμε χωρίς πρόγραμμα, χωρίς προετοιμασία και δίχως σωσίβιο. Εκεί δουλεύουν τα κακά της ταυτότητάς μας.

Μιας και μιλάμε για ταυτότητα θα ήθελα να αναφερθώ και στην επιχειρηματική ταυτότητα των Ελλήνων. Πιστεύω ότι υπήρξαν εποχές που η επιχειρηματική ταυτότητα είχε φτάσει σε ικανά επίπεδα και ειδικά τις δεκαετίες του ‘60 με ‘70 και σ’ αυτό έχω προσωπική εμπειρία. Κάθε χρονιά ή χρονιά παρά χρονιά που επιστρέφαμε στην Ελλάδα βλέπαμε μεγάλες αλλαγές στον επενδυτικό τομέα με μεγάλους επιχειρηματίες να επενδύουν στην Ελλάδα: Νιάρχος, Μποδοσάκης, Χανδρής, Ωνάσης, Πετσετάκης κ.τ.λ. αλλά και πολλούς μικρούς επιχειρηματίες οι οποίοι ασχολήθηκαν πολύ με την ελαφριά βιομηχανία ή βιοτεχνία και έφεραν σημαντική αύξηση του βιοτικού επιπέδου.

Έψαξα όταν γύρισα το ‘69 να φτιάξω καινούριες επιχειρήσεις και για ένα χρόνο όπου κατέληγα υπήρχαν δύο τρεις ομοειδείς. Τότε το πνεύμα ήταν να δημιουργήσουν κάτι καινούριο. Η επιχειρηματική ταυτότητα ανεπτυγμένη σε μεγάλο βαθμό και αυτό κράτησε μέχρι και το 1980. Δυστυχώς το ΠΑΣΟΚ συν τοις άλλοις δαιμονοποίησε το κέρδος και την επιχειρηματικότητα και ισοπέδωσε τους πάντες. Και αντί να προωθήσει περαιτέρω την ανάπτυξη προτιμούσε να δανείζεται και να δίνει αυξήσεις σε συντρόφους και μη.

Είναι επιτακτικό να ξαναβρούμε την ελληνική μας ταυτότητα και στην επιχειρηματικότητα. Νομίζω τώρα έχουμε περισσότερο δυναμικό από τότε και ασύγκριτα μεγαλύτερο επιστημονικό και πανεπιστημιακό υπόβαθρο.

Χρειαζόμαστε μια αφυπνιστική πρόκληση.

Πρέπει να σαρκώσουμε την ελληνική ταυτότητα με πρόταση η οποία θα πετύχει μόνο όταν αναγνωρίζουμε ετερότητα και διαφορετικότητα στους εταίρους. Και τότε μπορείς να συνυπάρξεις μαζί τους δημοουργικά. Δεν μπορείς να συνυπάρξεις μαζί τους δημοουργικά όταν απλώς τους μιμείσαι. Δεν υπάρχει ισοτίμη σχέση. Δεν έχεις να προσφέρεις τίποτα. Εξάλλου συνειδητοποιείς τη δική σου ενεργή ταυτότητα μόνο όταν γνωρίζεις και αναγνωρίζεις την ετερότητα του άλλου. Το ίδιο ισχύει και στα business. Είσαι καλός και μένεις στην αγορά όταν εκτιμάς και υπολογίζεις τον ανταγωνιστή σου.

Όσο σύγχρονοι μας Έλληνες κατόρθωσαν με το έργο τους να σαρκώσουν ελληνική ταυτότητα και πρόταση ήταν άνθρωποι που δέχτηκαν π.χ. την ευρωπαϊκή πρόκληση, γνώρισαν και αφομοίωσαν τα καλά και μόνο έτσι οδηγήθηκαν να αρθρώσουν ελληνική ετερότητα. Το λέω αυτό εκ πείρας γιατί τρεις πολυεθνικές για τις οποίες δημιούργησα θυγατρικές στην Ελλάδα τους έδωσα και ελληνική ταυτότητα. Παίρνοντας και κρίνοντας μόνο τα συν των ξένων και αυτές έγιναν πρωτοπόρες μεταξύ των θυγατρικών στα αντίστοιχα γκρουπ.

Στο τρίτο μνημόνιο πρέπει να ερευνήσουμε και να προσαρμοστούμε στην Ελληνική πραγματικότητα. Διότι έτσι θα αποδώσει. Οι αμερικανικές πολυεθνικές όπου προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν καθαρόαιμο αμερικάνικο management στις διάφορες θυγατρικές τους ανά τον κόσμο απέτυχαν. Και οι περισσότερες έβρλαν δόγμα το local culture - την τοπική κουλτούρα.

Ας ελπίσουμε ότι ο ελληνικός λαός θα σκεφτεί ώριμα αυτή τη φορά και θα εκτιμήσει σωστά ποια πολιτική μπορεί να φέρει ανάπτυξη στη χώρα και ποιοι μπορούν να το κάνουν. Και αυτό σίγουρα μπορεί να γίνει σε μία γαλουχημένη από το ελληνικό κράτος ελεύθερη οικονομία. Σε μία οικονομία που πρέπει να είναι διεθνώς ανταγωνιστική με ένα εργατικό δυναμικό ελεύθερο από τους ακραίους συνδικαλιστές με κύριο γνώμονα την αύξηση της παραγωγικότητας συνδυάζοντας τα καλά της ταυτότητάς μας.

Η ταυτότητα έχει πολλές πτυχές.

Την ταυτότητά μας τη συνδυάζαμε με τα παιδιά του Πειραιά και τον Ζορμπά που σα νέοι τότε μας ενθουσίαζαν. Άλλωστε όλη η Ευρώπη χόρευε συρτάκι. Ο **Καζαντζάκης** έμπαινε έντονα στην Ευρωπαϊκή προσπάθεια, σ’ αυτά έχουμε τα σκήπτρα εν συγκρίσει με την υπόλοιπη Ευρώπη. Ειδικά τώρα στην κρίση παλεύουμε χωρίς πρόγραμμα, χωρίς προετοιμασία και δίχως σωσίβιο. Εκεί δουλεύουν τα κακά της ταυτότητάς μας.

Πρέπει να ομολογήσω ότι τότε αναφερόμασταν στην ελληνική μας ταυτότητα προερχόμενη κυρίως από τους αρχαίους Έλληνες. Για βυζαντινή γινόταν λίγη αναφορά μιας και δεν είμασταν εννημερωμένοι για την πολιτιστική προσφορά του Βυζαντίου. Π.χ. φιλοκαλία, νοερά προσευχή, διάδοση του ολαβικού αλφαβήτου και της ορθόδοξης θρησκείας και προπαντός τη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας. Μιλούσαμε αλλά δεν είχαμε συνειδητοποιήσει **την πολιτιστική μας υπερδύναμη** την οποία ενίσχυσε πολύ και προώθησε ο ελληνισμός της διασποράς. Ενώ οι ελληνικές κοινώ-

πτες της διασποράς, οι ελληνικές μειονότητες στα ξένα εδάφη, οι αλλόγλωσσοι, τρίτη και τέταρτη γενιά της αποδημίας οι φιλέλληνες αλλοδαποί, οι πανεπιστημιακές έδρες αρχαιοελληνικών, βυζαντινών και νεοελληνικών σπουδών, τα αντίστοιχα ερευνητικά κέντρα και ιδρύματα, οι ελληνικές εκκλησιαστικές μητροπόλεις και ενορίες σε όλα είναι ανεπτυγμένοι σε πολύ ευρύτερο βαθμό η ελληνική μας παράδοση και προβάλλονται ταυτόχρονα με τους παρδοσιακούς μας χορούς που είναι ένας κοινωνικός και συνδετικός κρίκος.

Πρέπει να επικεντρωθούμε στην **ταυτότητα της πολιτιστικής μας υπερδύναμης και να βγούμε από την κρίση**. Κάθε σπιθαμή ελληνικής γης είναι συνδεδεμένη με πολιτισμό που πρέπει να προβάλλεται ακόμα για την ενίσχυση της πρώτης βιομηχανίας του τουρισμού μας. Μόνο τους διανοούμενους του κόσμου να ελεύσοιμε, δεν θέλουμε τίποτε άλλο. Και σαν πρώτο βήμα χρειαζόμαστε άμεσα και χθες ελεύθερα και ιδιωτικά πανεπιστήμια. Τα κρατικά μας είναι πολύ καλά και δεν πρέπει να φοβούνται τον ανταγωνισμό με τα ιδιωτικά. **Εμείς πρέπει να γίνουμε ένα πολισμικό κέντρο κλασσικών σπουδών.** Και να συνδυαστεί με όλα τα ωραία της χώρας μας που παρέχει το οικόπεδο που μας έδωσε ο Θεός...

Για όλα χρειάζεται στρατηγική και μελέτη πρέπει οι διανοούμενοί μας, να μάς κάνουν ένα πλαίσιο της ταυτότητάς μας και να προβάλλουμε τα θετικά μας και να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή μας η οποία έχει κατέβει χαμηλά, κυρίως λόγω κρίσης.

Η ταυτότητά μας έχει σαν κύριο γνώρισμα το Individual contributor (αυτός που δουλεύει και συνεισφέρει μόνος του), όπως μου είπε κάποιος Έλληνας καθηγητής στην Αμερική. Και έχουμε και **τεράστια δυνατότητα της προσαρμοστικότητας**. Είμαστε ιδανικοί για μικρές επιχειρήσεις, αποδίδουμε τα μέγιστα μόνι μας. Στα συλλογικά δεν τα πάμε καλά, μα έτσι είμαστε πάντα. Και αυτό δεν αλλάζει. Ας ποντάρουμε σε αυτά που είμεθα καλύτεροι. Ας προσπαθήσουμε να βελιωθούμε σε αυτά που υστερούμε ας πούμε στην οργάνωση και στον προγραμματισμό και στην συλλογική προσφορά και εργασία.

Ο Γερμανός συμφοιτητής μου μού λέει από τη Δευτέρα, ότι το Σάββατο στις 21:00 θα πάμε να πιούμε μια μπύρα. Και πρέπει να γυρίσουμε στις 23:00. Εγώ του λέω μέχρι τότε δεν ξέρω τι θα γίνει. Δε ξέρω τι ώρα θα πάμε, πότε θα πάμε, αν θα πάμε και πόσες μπύρες θα πιούμε. Μπορεί να γυρίσουμε και στις 3 η ώρα το πρωί, ανάλογα με τα κέφια μας. Άλλωστε αυτό θα πει και διασκέδαση όπως τη βλέπουμε εμείς. Αυτή είναι η ταυτότητά μας. Του λέω πρέπει να παραδεχτεί ότι το απρογραμμάτιστο έχει την ομορφιά του, και συμφώνησε...

Πιστεύω ότι στην ταυτότητά μας υπάρχει η αρχαία ελληνική και βυζαντινή μαγιά. Τα καλά της οποίας θα πρέπει να αξιοποιηόσουμε. Ειδικά τώρα με την κρίση. Μια τέτοια αξιοποίηση είναι αναγκαία και καιρία.

Ελάχιστες σπανιότερες φορές μέσα στην ιστορία η εθνική ταυτότητα ενός λαού συνιστά και πολιτισική πρόταση, με ευρύτερη πανανθρώπινη εμβέλεια. Και αυτή είναι η ελληνική.

Αν κάποτε η ελληνική γλώσσα έγινε κοινή στο χώρο της τότε γνωστής οικουμένης ή αν ακόμα και σήμερα ο Αριστοτέλης, ο Πλάτωνας, οι βυζαντινές εικόνες βρίσκονται σε πρώτη ζήτηση σε βιβλιοπωλεία της Νέας Υόρκης, στο Τόκυο, στο Περού και τη Σγκαπούρη, το γεγονός αυτό δεν οφείλεται σε κάποια πανανθρώπινη συμπάθεια για την εθνική ταυτότητα του Έλληνα αλλά ενδιέφερε και ενδιαφέρει η πρόταση πολιτισμού που κόμιζαν κάποτε οι Έλληνες, πρόταση νοήματος βίου και ιεράρχησης αναγκών.

Σήμερα την κυρίαρχη πρόταση ας πούμε πολιτισμού με πανανθρώπινη εμβέλεια, εκφράζει ο αμερικανικός τρόπος βίου (American way of life). Είναι κι αυτό μία ιεράρχηση αναγκών και οργάνωσης από τα super market έως την IBM και την Microsoft. Προσφέρουν ένα είδος ταυτότητας αλλά δε μπορούν να χαρακτηριστούν ταυτότητα πολιτισμική.

Ο Σεφέρης γράφει:

***Και ψυχή**
εί μέλλει γνώσεσθαι αυτήν
αυτή βλεπέτων:
τον Ξένο και τον εχθρό τον είδαμε στον καθρέφτη.*

Ας αξιοποιήσουμε τους θησαυρούς της παράδοσης, της παιδείας, της γλώσσας, της ορθοδοξίας, του φυσικούς κάλλους της χώρας μας, του ελληνικού βίου και ας κοιτάξουμε τον εαυτό μας στον καθρέφτη χωρίς εγώισμό και ψευτοναρκισσιισμό, μα και με τη συνείδηση μιας βασιλικής καταγωγής και μιας ευθύνης για μια αξιοπρεπή πορεία στην ιστορία.